

Etiknämndens beslut 2018:1

Stockholm 2018-12-04

Ärendet

Ett företag har inrättat ett stipendium som årligen delas ut till en person som har utmärkt sig inom ett utpekat yrkesområde enligt vissa uppställda kriterier. Företaget erbjuder tjänster inom området. Förutom äran att tilldelas stipendiet kan stipendiaten välja mellan att genomföra en utbildning eller certifiering inom yrkesområdet till ett värde om maximalt 50 000 kr och att skänka motsvarande summa till ett av två välgörande ändamål som företaget har angett.

Stipendiaten kan vara från offentlig eller privat sektor och ska vara verksam i Sverige. Nomineringar och ansökningar till stipendiet sker öppet via en särskilt uppsatt hemsida, där också kriterier och jurysammansättning anges. Av kriterierna framgår att stipendiaten ska utses baserat på arbetsinsatser som ska ha skett under föregående år eller under flera år däribland det föregående året. Den som får stipendiet ska ha utmärkt sig på ett extraordinärt sätt bland annat mot bakgrund av resultat och uppfattning inom den egna organisationen.

Inkomna nomineringar och ansökningar gallras först av ordföranden för den jury som ska dela ut stipendiet tillsammans med företagets vd. Ett tiotal kandidater presenteras därefter för juryn.

Juryn består av tre representanter från företaget, en av företagets medgrundare (ej längre aktiv i företaget) samt en extern jury medlem från relevant branschorganisation. Juryn väljer ut tre finalister, som kontaktas för förfrågan om de vill vara finalist samt informeras om den följande processen innan vinnaren utses. Vinnaren presenteras vid en öppen ceremoni arrangerad av företaget.

Företaget har frågat Etiknämnden om stipendiet, som det är utformat, är förenligt med Näringslivskoden samt om så inte skulle vara fallet hur det skulle kunna utformas.

Etiknämnden baserar sin bedömning på företagets framställning.

Överväganden

Frågan i ärendet är om det är förenligt med Näringslivskoden att dela ut ett stipendium till ett värde av 50 000 kr som avser att stipendiaten ska förkovra sig i sitt yrke eller ge motsvarande summa till välgörande ändamål. För det fall nämnden skulle finna att stipendiet inte är förenligt med Näringslivskoden ställs frågan om stipendiet skulle kunna utformas så att det blir förenligt med Näringslivskoden.

Företaget utgör ett företag som omfattas av koden enligt punkten A 2.

Stipendiet utgör en förmån enligt punkt A 1 i koden. Nämnden konstaterar här att stipendiet utgörs dels av utmärkelsen att tilldelas stipendiet, dels av en finansierad certifiering eller utbildning. Båda dessa delar utgör förmåner enligt Näringslivskodens definition. För det fall stipendiaten väljer att i stället för att få en certifiering eller utbildning skänka pengar till välgörande ändamål, omfattas också detta av Näringslivskodens förmånsbegrepp, förutsatt att pengarna skänks i stipendiatens namn. Är det i stället företaget som i eget namn skänker pengarna till ett ändamål som företaget har valt, är det som utgångspunkt inte fråga om en förmån enligt koden.

Avgörande för om det är tillåtet att lämna en förmån är enligt koden inom vilken samhällssektor mottagaren är anställd eller uppdragstagare. Kodens regler om förmåner till anställda eller uppdragstagare skiljer mellan tre nivåer beroende av om mottagaren i) utövar myndighet eller beslutar om offentlig upphandling, ii) ingår i någon annan kategori som enligt koden kräver särskild restriktivitet (mer om denna nivå nedan) eller iii) annars är verksam i ett privatägt företag. Eftersom stipendiet skulle kunna tilldelas personer inom alla dessa nivåer, prövar nämnden stipendiets tillåtlighet mot var och en av dem.

a) Om stipendiemottagaren utövar myndighet eller beslutar om offentlig upphandling

Enligt punkt B 5 i koden är det förbjudet att lämna en förmån till någon som utövar myndighet eller beslutar om offentlig upphandling. Det är centralt att dessa två viktiga funktioner i en rättsstat inte ens kan misstänkas vara påverkade av ovidkommande hänsyn.

Med den strikta utformning som punkt B 5 har är det inte förenligt med Näringslivskoden att tilldela stipendiet någon som faller inom denna nivå.

b) Om stipendiaten tillhör kategorin där särskild restriktivitet ska iakttas

Enligt punkt B 6 i koden ska särskild restriktivitet gälla för förmåner till andra anställda och uppdragstagare inom offentlig sektor än de som utövar myndighet eller beslutar om offentlig upphandling. Vidare ska särskild restriktivitet gälla i fråga om förmåner till anställda och uppdragstagare inom andra särskilt integritetskänsliga verksamheter. Till dessa verksamheter hör offentligt ägda eller finansierade organ (t.ex. statliga eller kommunala bolag och friskolor), privatägda banker, finans- och försäkringsföretag samt företag inom certifiering och kontrollerande verksamhet. Uppräkningen i koden är inte uttömmande och Etiknämnden har i ett tidigare beslut (2015:5) konstaterat att även journalister tillhör denna kategori.

För att det ska vara tillåtet att lämna en förmån till en mottagare på denna nivå gäller som en generell utgångspunkt att förmånen inte får vara beteendepåverkande. Fyra omständigheter ska beaktas särskilt vid bedömningen av förmånens tillåtlighet: förmånens värde, mottagarens position, förmånens art samt mottagarkretsen och formerna för erbjudandet av förmånen. Nedan prövar nämnden stipendiets förenlighet med Näringslivskoden utifrån dessa fyra omständigheter.

Förmånens värde

Stipendiet har ett monetärt värde om 50 000 kr, vilket är högt. Enligt Näringslivskoden ska i allmänhet försiktighet iakttas vid förmåner som har ett inte obetydligt värde. Vid bedömningen av värdet måste dock beaktas typen av förmån och hur värdet förhåller sig till förmånen. Etiknämnden konstaterar här att ett stipendium till sin natur skiljer sig från den typiska förmånen i form av en gåva eller belöning samt att det från samhälls synpunkt är positivt med stipendier till goda ändamål.

Om mottagaren väljer att stipendiet ska avse finansiering av certifiering eller utbildning innebär stipendiet en yrkesförkovran. Då är 50 000 kr inte en anmärkningsvärt hög summa.

Om mottagaren i stället väljer att donera pengarna till välgörande ändamål gäller inte det nyss sagda.

Mottagarens position

I Näringslivskoden anges att det är av betydelse vilken anställning eller vilket uppdrag mottagaren av förmånen har. Särskild restriktivitet ska iakttas när mottagaren arbetar med uppgifter som anknyter till myndighetsutövning eller offentlig upphandling (även om mottagaren inte är beslutsfattare). Detsamma gäller, om än inte med samma styrka, anställda och uppdragstagare hos företag som ägs eller finansieras av staten, ett landsting eller en kommun.

Vid bedömningen huruvida ett stipendium kan anses tillåtligt har det betydelse om mottagaren står i något särskilt förhållande till givaren. Det nu sagda innebär att det finns särskild anledning till restriktivitet för det fall mottagaren kan påverka beslut i samband med myndighetsutövning eller offentlig upphandling som rör företaget.

Inför utdelande av stipendiet bör företaget säkerställa att stipendiaten inte direkt eller indirekt kan påverka beslut om myndighetsutövning eller offentlig upphandling som rör företaget.

Förmånens art

Risken för att en förmån är att bedöma som otillåten ökar ju svagare anknytningen är till mottagarens arbetsuppgifter. Utgångspunkten är att förmånen ska ha ett tydligt samband med och ingå som ett naturligt och nyttigt led i mottagarens arbete.

Ett stipendium för yrkesförkovran (certifiering eller utbildning) har en klar arbetsanknytning och är till nytta för mottagaren i hans eller hennes yrkesutövning. Det motsatta gäller för att donera pengar till ett välgörande ändamål.

Mottagarkretsen och formerna för erbjudande av förmånen

En utgångspunkt är att förmåner ska ges öppet. Det innebär att förmånen normalt ska riktas direkt till mottagarens arbets- eller uppdragsgivare, vara godkänd av denne eller vara förenlig med dennes etablerade policy i fråga om förmåner.

För att stipendiet ska anses uppfylla Näringslivskodens krav på öppenhet ska företaget säkerställa att stipendiatens arbetsgivare godkänner mottagandet av stipendiet och att detta är i överensstämmelse med policyn på mottagarens arbetsplats. Detta kan ske i samband med

den kontakt som tas med finalisterna samt bör också anges på hemsidan innehållandes information om stipendiet.

Etiknämnden konstaterar också att i kravet på öppenhet måste ligga att kriterierna för stipendiet liksom jurymedlemmarnas namn och organisationstillhörighet redovisas på ett transparent sätt. Detta får anses vara fallet då denna information framgår på den öppet tillgängliga hemsidan om stipendiet. På samma hemsida bör också vinnaren av stipendiet öppet redovisas.

c) Om mottagaren är verksam inom ett privatägt företag

Till mottagare inom privatägda företag är det enligt Näringslivskoden punkt B 7 tillåtet att lämna en förmån, under förutsättning att förmånen i) lämnas öppet, ii) är måttfull och iii) inte heller i övrigt är sådan att den kan anses vara beteendepåverkande. En måttfull förmån som lämnas öppet är normalt sett inte beteendepåverkande.

De bedömningar som har gjorts för nivå B 6 gör sig gällande även här.

Kravet på öppenhet innebär att förmånen normalt ska riktas direkt till mottagarens arbets- eller uppdragsgivare, vara godkänd av denne eller vara förenlig med dennes etablerade policy i fråga om förmåner.

För att stipendiet ska anses uppfylla Näringslivskodens krav på öppenhet ska företaget säkerställa att stipendiatens arbetsgivare godkänner mottagandet av stipendiet och att detta är i överensstämmelse med policyn på mottagarens arbetsplats. Detta kan ske i samband med den kontakt som tas med finalisterna samt bör också anges på hemsidan innehållandes information om stipendiet.

Etiknämnden konstaterar också att i kravet på öppenhet måste ligga att kriterierna för stipendiet liksom jurymedlemmarnas namn och organisationstillhörighet redovisas på ett transparent sätt. Detta får anses vara fallet då denna information framgår på den öppet tillgängliga hemsidan om stipendiet. På samma hemsida bör också vinnaren av stipendiet öppet redovisas.

Stipendiet har ett monetärt värde om 50 000 kr, vilket är högt. Vid bedömningen av värdet måste dock beaktas typen av förmånen och hur värdet förhåller sig till förmånen.

Etiknämnden konstaterar här att ett stipendium till sin natur skiljer sig från den typiska förmånen i form av en gåva eller belöning samt att det från samhällelig synpunkt är positivt med stipendier till goda ändamål.

Om mottagaren väljer att stipendiet ska avse finansiering av certifiering eller utbildning innebär stipendiet en yrkesförkovran. Sett i den kontexten är en utbildning till ett värde om 50 000 kr inte en anmärkningsvärd hög summa.

Om mottagaren i stället väljer att donera pengarna till välgörande ändamål gäller inte det nyss sagda.

Sammanfattande bedömning

Stipendiet utgör en förmån som omfattas av Näringslivskoden.

Det är inte förenligt med Näringslivskoden att tilldela stipendiet en mottagare som utövar myndighet eller beslutar om offentlig upphandling. Information om att denna personkategori inte kan komma i fråga för stipendiet kan förslagsvis lämnas av företaget på den hemsida som innehåller information om stipendiet.

För mottagare till vilka förmåner får lämnas endast med restriktivitet kan stipendiet vara en godtagbar förmån enligt Näringslivskoden. Detta förutsätter att stipendiet enbart avser yrkesförkovran (finansiering av certifiering eller utbildning) och inte möjligheten att lämna pengar till välgörande ändamål, att mottagaren inte direkt eller indirekt kan påverka beslut som rör myndighetsutövning eller offentlig upphandling avseende företaget samt att tilldelningen sker öppet på så sätt att kriterier, jurymedlemmar och vinnaren av stipendiet är transparent redovisade och företaget har säkerställt att mottagaren får ta emot stipendiet för sin arbets- eller uppdragsgivare och enligt arbetsplatsens policy. Även denna information kan lämpligtvis anges på hemsidan med information om stipendiet.

För mottagare inom privatägda företag är stipendiet i den del det avser yrkesförkovran (finansiering av certifiering eller utbildning) tillåtet enligt Näringslivskoden, under förutsättning att företaget har säkerställt att mottagaren får ta emot stipendiet för sin arbetsgivare och enligt arbetsplatsens policy.

Etiknämnden har i beslutet enbart tagit ställning till stipendiet utifrån Näringslivskoden och därmed inte om eventuell annan lagstiftning, såsom skatterättslig, kan aktualiseras med anledning av stipendiet.

Följande ledamöter har beslutat i ärendet: Severin Blomstrand (ordförande), Petter Asp, Helén Waxberg, Johan Lundström och Renée Andersson.

Föredragande och sekreterare: Natali Phalén, generalsekreterare Institutet Mot Mutor

På Etiknämndens vägnar

Severin Blomstrand

Natali Phalén